

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ 23. — ΑΡΙΘΜ. 1.

ΤΟ ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ «ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΧΙΝΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΜΑΘΕΙΣ ΕΛΛΗΝΑΣ», ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΑΗ - ΦΕΡΑΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΒΑΡΩΝΟΣ VON LANGENFELD

Τ Π Ο

ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ (BEES)*

Ἐξαιρουμένων τῶν ἑβδομάδων ἐκείνων, καθ' ἃς διετέλει ὑπόδικος, ὡς ἐλεύθερος ἄνθρωπος ὁ Ῥήγας Βελεστινλῆς - Φεραῖος ἔζησεν ἐν Βιέννῃ κατὰ δύο πολυμήνους περιόδους. Ὑπὸ ποίας συνθήκας μετέβη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Αὐστριακὴν πρωτεύουσαν μανθάνομεν ἐξ ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἐναπόκεινται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ῥουμανικῆς Ἀκαδημίας¹. Κατὰ τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὁ μέγας σερδάρης² Χριστόδουλος Κυρλιάνος (Kirlian), ὁ ὁποῖος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ βαρῶνου von Langenfeld, προέτεινε κατὰ μῆνα Μάϊον τοῦ 1790 εἰς τὸν ἐν Βλαχίᾳ³ διαμένοντα Ῥήγαν νὰ μεταβῇ μετ' αὐτοῦ εἰς Βιέννην· ὁ σερδάρης - βαρῶνος θὰ κατέβαλλεν ἀντὶ ὑπηρεσίας μηνιαίως 120 πιάστρα εἰς τὸν Ῥήγαν, ὁ ὁποῖος λόγῳ τῆς γλωσσομαθείας⁴ καὶ τῆς λουπῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ λόγῳ εὐδοκίμου προῦπηρεσίας εἶχεν ἤδη τὴν φήμην περιζήτητου γραμματέως. Ὁ Ῥήγας ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ σερδάρη - βαρῶνου καὶ μετέβη εἰς Βιέννην, ὅπου παρέμεινεν ἀπὸ 1 Ἰουνίου 1790 μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1791 γραμματεῦων πλησίον ἐκείνου.

Κατὰ τὴν πρώτην διαμονὴν του ἐν Βιέννῃ, ἣ ὁποία ἕως παρετάθη κατὰ τι καὶ πέρα τοῦ Ἰανουαρίου 1791⁵, ὁ Ῥήγας ἐξέδωκεν — ἤδη διαρκοῦντος τοῦ 1790 — ἐν τῆς αὐτόθι

* Ἀνεκoinώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 4 Ἰουνίου 1942.

¹) Πρβλ. N. Iorga, O harta a Terii - Românești din c. 1780 si un geograf dobrogean ἐν «Analele Academiei Române», serie II, Sect. istorica, τόμ. XXXVI (1913/4), σελ. 923 - 940, ἰδίᾳ σελ. 929 - 930. Τοῦ αὐτοῦ, Une carte de la Valachie vers 1780 et un geographe originaire de la Dobroudscha, ἐν «Académie Roumaine, Bulletin de la Section historique», τόμ. II (1913/4) σελ. 286 - 288. Πρβλ. καὶ εἰς «Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe Sud - orientale», τόμ. I (1914) σελ. 213 - 214.

²) Περὶ τοῦ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀξιωματος τούτου, τὸ ὁποῖον βραδύτερον περιέπεσεν εἰς ψιλὸν τίτλον, ἰδὲ Διονύσιον Φωτεινόν, Ἱστορία τῆς Πάλαι Δακίας..., Τόμ. Γ'. Ἐν Βιέννῃ 1819, σελ. 446 κ.ε., 502, 583.

³) Πιθανῶς ἐν Βουκουρεστίῳ.

⁴) Ὁ Nestor Camariano, ἐν «Balcania», τόμ. I (Bucarest 1938) ἐσημείωσε: «Le baron de Langenfeld, qui ignorait les langues étrangères engagea Rigas (celui-ci étant polyglotte) comme agent, avec une salaire de 120 piastres par mois». Ἀλλὰ τοῦλάχιστον τὴν Γαλλικὴν ἐγνώριζεν ὁ βαρῶνος, πρβλ. κατωτέρω, σελ. 9, ὁποσημ. 2.

⁵) Πρβλ. N. Iorga, ἔνθ' ἀνωτέρω.

“τυπογραφίας Ἰωσήπου τοῦ Βαουμαϊστέρου,, τὸ «*Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν, ἦτοι βιβλίον ἠθικόν, περιέχον τὰ περιεργα συμβεβηκότα τῶν ὠραιότερων γυναικῶν τοῦ Παρισίου, ἀκμαζουσῶν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα*»¹. Εἶναι δὲ τὸ “*Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν,, συλλογὴ ἐρωτικῶν διηγημάτων, τὰ ὁποῖα μετέφρασεν ἐκ τῆς Γαλλικῆς αὐτὸς οὗτος ὁ Ῥήγας καὶ προσέφερεν ὡς “ἀπαρχὴν τῶν κόπων,, του “εἰς ὅλαις ταῖς αἰσθαντικαῖς νέαις καὶ νέουσ (ὡσάν ὁποῦ ὅλον τὸ βιβλίον ἐνάγεται εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν),”².*

Προφανῶς τὸ “*Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν,, εἶναι νεανικὸν μετάφρασμα τοῦ Ῥήγα, ἀναγόμενον εἰς περίοδον, ὅτε “μᾶλλον ἐρωτικὰ πάθη συνεχλόνιζον τὴν φυγὴν τοῦ χαρίεντος μεταφραστοῦ,,³. Ἀντιθέτως σοβαρὰς σκέψεως προῖον εἶναι καὶ εἰς ἄλλον κύκλον τῆς συγγραφικῆς καὶ ἐκδοτικῆς ἐργασίας τοῦ πρωτομάρτυρος ἀνήκει ἄλλο βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσε πάλιν κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ διαμονὴν ἐν Βιέννῃ, διαρκοῦντος πάλιν τοῦ ἔτους 1790. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει τὸν τίτλον: «*ΦΥΣΙΚΗΣ / ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ / Διὰ τοὺς ἀγχίνους καὶ φιλομαθεῖς Ἑλλήνας, / Ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς διαλέκτου ἐξῆραμισθὲν / Παρὰ τοῦ / ΡΗΓΑ / ΒΕΛΕΣΤΙΝΑΗ ΘΕΤΤΑΛΟΥ / οὔτινος ἀναλώμασιν ἐξεδόθη πρὸς ὠφέλειαν / τῶν ὁμογενῶν. / ἘΝ ΒΙΕΝΝῃ / Ἐκ τῆς Τυπογραφίας τοῦ Εἰδμενοῦς ΤΡΑΤΤΝΕΡ / 1790*»⁴. Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἐκ σελ. ι' + 180 καὶ ἔχει σχῆμα 8ον. Ἐν σελ. γ'—ε' κεῖται ἡ ἐξῆς ἀφιερωτικὴ ἐπιστολή:*

“Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Λαγγενφέλδ, βαρῶνον τοῦ Ῥωμανικοῦ Ἰμπερίου καὶ μέγαν Σερδάρην Κόριον Χριστόδουλον Κιρλιάνον. Εὐγενέστατε ἄρχον, ὁ ἔνθερμος ζήλος ὁποῦ ἐξ ἀπαλῶν ὄνυχων διὰ τὴν ἀνάγερσιν τοῦ ποτε λαμπροτάτου γένους τῶν Ἑλλήνων τρέφεις, οὐ μόνον διὰ τῆς ἐπιμόνου προστασίας σου κατὰ τὸν ἐνεσῶτα πόλεμον μεταξὺ τῶν τριῶν Ἰμπερίων ἐνεφανίσθη, φυλάξαντος ἀνεπηρέαστον [γρ.: ἀνεπηρέαστους], ὡς εἰπεῖν, τοὺς εἰς Οὐγγροβλαχίαν ἐνδημοῦντας ἀπὸ τὸν δυσαστόφρευκτον ἐπικείμενον ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐτέρων ἐδεργείων (ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς) ἐκτίσω τὸ γλυκύτερον ὄνομα τοῦ Πατρός. Τούτων ἀπάντων τὴν πληροφориάν λαβὼν καὶ ὁ τῶν Γερμανῶν Αὐτοκράτωρ, εἰς τὸν τοῦ βαρῶνου βαθμὸν σὲ ἀνύψωσε, καὶ τὴν τοῦ κράτους αὐτοῦ εὐχαρίστησιν περὶ τῶν πεπραγμένων σοι ἀριθήλως ἀπέδειξεν. Ἐπὶ τούτοις μέντοι πᾶσι κατ' ἐξοχίην, ἡ εὐπροσήγορος ὑπεράσπισις ἤνπερ δεικνύεις τοῖς ὁπωσδήποτε σπουδῆς μετέχουσι, τὴν φιλοσοφίαν δι' αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπανακαλέσαι γλιχόμενος, φιλόανθρωπον καὶ φιλέλληνα σε κηρύττει. Πρὸς τίνα δ' ἄλλον ἔπρεπε νὰ προσφωνηθῇ τὸ νεοφανὲς τοῦτο πόνημα ἢ μὴ εἰς ἓνα τοιοῦτον οἷος εἶ; Δέχθητι οὖν αὐτὸ ὡς μικρὸν σημεῖον εὐγνωμοσύνης, καὶ ἀξιοῦ διὰ πάντα νὰ ἀπολαμβάνης τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπαινον τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ἐρρωσθε.

ὁ Ῥήγας”⁵.

Ἐν σελ. ς'—θ' κεῖται ἡ ἐξῆς προσφώνησις:

“Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας. Κάθε νουεχῆς φιλόπατρις λυπεῖται βλεπώντας τοὺς δυστυχεῖς ἀπογόνους τῶν ἐκλεεστάτων Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος, ἢ πάντῃ γεγυμνωμένους ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς φιλοσοφίας, ἢ ἀφοῦ ἐγήρασαν ἐπικευφότες εἰς μόνα τὰ σπάνια τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου βιβλία, νὰ ἐκαρποφρήθησαν

¹) Πρβλ. *É. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, Bibliographie hellénique du XVIIIème siècle. Τόμ. Β'. Ἐν Παρισίῳ 1928, σελ. 512 - 514, ἀριθ. 1257.

²) Αὐτόθι, σελ. 513, ὅπου ἀνατυπῶνται ἡ προσφώνησις τοῦ Ῥήγα “Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας,, τοῦ “*Σχολεῖου τῶν ντελικάτων ἐραστῶν,,.*

³) *Σ. Π. Λάμπρου*, Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 10.

⁴) *É. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, ἔνθ' ἀνωτέρω, τόμ. Β', σελ. 515 κ. ε., ἀριθ. 1260.

⁵) Αὐτόθι, σελ. 516.

πολλά ὀλίγον ἢ παντελῶς. Ὡντας φύσει φιλέλλην, δὲν εὐχαριστήθην μόνον ἀπλῶς νὰ θρηνησῶ τὴν κατάστασιν τοῦ γένους μου, ἀλλὰ καὶ συνδρομῆν νὰ ἐπιφέρω ἐπάσχισα ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, ἀπανθίζοντας ἀπὸ τε τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς γλώσσης τὰ οὐσιωδέστερα τῆς φυσικῆς ἱστορίας, τὰ ὁποῖα διὰ τὸ γένουσι πλέον εὐληπτα, συνέπονται κατ' ἐρωταπόκρισιν διδασκάλου καὶ μαθητοῦ, ἕως εἰς ἓνα μέρος. Ἡ αἰτία ὁποῦ μετεχειρίσθην ἀπλοῦν ὕφος, ἦτον διὰ τὸ μὴν προξενήσω μὲ τὴν γριφότητα τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τοὺς ἄλλους, ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ ἴδιος ἔπαθα σπουδάζοντας...

Οἱ παιδαγωγοὶ ξαπλώνουν μὲ πολλὴν ἔμφασιν τὰς διδασκαλίας ὁποῦ δίδουν εἰς τοὺς μαθητὰς τους, αἱ ὁποῖαι εἶναι λέξεις, καὶ πάλιν λέξεις καὶ αἰωνίως λέξεις.

Ὅθεν ἀφορώντας ὁ σκοπὸς μου εἰς τὸ νὰ ἀφελῶ τὸ γένος μου καὶ ὄχι νὰ ἐπισωρεύω λέξεις εἰς αὐτὸ μου τὸ ἀπόνθημα, ἔπρεπε νὰ τὸ ἐκθέσω μὲ σαφήνειαν ὅσον τὸ δυνατόν, ὁποῦ νὰ τὸ καταλάβουν ὅλοι καὶ νὰ ἀποκτήσουν μίαν παραμικρὰν ἰδέαν τῆς ἀκαταλήπτου Φυσικῆς.

Ἀναγινώσκοντες λοιπόν, οἱ μὲν ἀγχνίως ὡς ἐπικαρπῶνται τὰ ὠφέλιμα, οἱ δὲ τρόφιμοι ἤδη καὶ διασῶται τῆς φυσικῆς, ὡς μὴ μὲ κατηγορήσουν διὰ τὸ ὕφος· ἀλλ' ὡς καταβάλουν εὐμενῶς ἕκαστος ἔρανον ὅτι βούλεται, ὁποῦ βοηθούμενον πανταχόθεν νὰ ἀναλάβῃ τὸ πεπτωκὸς Ἑλληνικὸν γένος. Ἐρωσθε.

ὁ 'Ρήγας'.

Ἐν σελ. ἰ ἀναγινώσκομεν:

"Ἐπίγραμμα εἰς τὸν Συγγραφέα, Κωνσταντίνου Θεσσαλοῦ...":

Μογήσας ἄμμιν, ἦγες ὡς χρυσοῦν δέρας,
Τοῖς Θεσσαλοῖσι, βίβλον ἐκ τῆς Γαλλίης..

Καὶ κατωτέρω:

"Ἐτερον εἰς τὸν αὐτόν, Γεωργίου Βεντότης":

"Ἐρρ' ἀπ' ἐμοῖο πολὺς τῶν ἐνδομύχων ζόφος ἔρρε.
Ἦνι γὰρ Ἑλλήνων σοφός, οὐτινος οὐνομα Ρήγας,
Ὅς προφανῶς ῥαδίως τ' ἄπασιν διεπέφραδε πάντα,
Αἰθέρ' ἀνέμβατον, Ἄστρα τε τηλέφατ' ἠδὲ Σελήνην,
Ἡελίον τ' ἀκάμαντα γενήτορ' ἀένναον ἠροῦς, 5
Ἐκεανοῖο ῥόον, πνοὰς ἀργαλέων ἀνέμων τε,
Πόντον ἐρισμάραγόν τε ὅσ' ἔτρεφε τ' οἶδμα θαλάσσης,
Ὅστρακα ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνεῖε τε καὶ ἔρπει.
Ζήψης Νεστόριον βίον, ὦ τάν, Ἑλλάδος υἱας
Παντοδαπῇ σοφίῃ ὄφρ' ἐξ ὕψου ἀποσεύσῃς.. 10"

Ἄξια προσοχῆς εἶναι ἡ εὐχὴ⁴, τὴν ὁποῖαν ἐκφράζει διὰ τῶν στίχων 9—10 ὁ Ζακύνθιος Γεώργιος Βεντότης, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτάτων συνεργατῶν τοῦ Ρήγα⁵.

Ἐν σελ. 176 τοῦ Ἀπανθίσματος τῆς Φυσικῆς ἀπαντᾷ ἡ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Ρήγα δημοσιευομένη "Ἐἰδησις":

"Ἐἰδησις. Ἄν κανένας φιλογενῆς ἀγαπᾷ νὰ κοπιῶσῃ μεταφράζωντας πρὸς ὕψους τοῦ γένους, ὡς μὴν

1) *É. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, ἐνθ' ἀν. τόμ. Β', σελ. 517—8.

2) Περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἄλλοτε καὶ ἄλλαχού.

3) Ἀντίγραφα πιστῶς τὸ ἐπίγραμμα ἐκ τοῦ ἐντόπου· μόνον τὰ ἐγγλιτικὰ ἐχώρισα ἀπὸ τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι προηγούνται αὐτῶν (πρβλ. *Νίκων Α. Βέην [Bees]* ἐν "Νέα Ἑστία", τόμ. Α' (Ἰαν. - Ἰουν. 1941) σελ. 792 α, ὁποσημ. 1).

4) Πρβλ. *Κ. Ἀμαντον*, ἐν τοῖς "Ἑλληνικοῖς", τόμ. Β' (1932) σελ. 50 κ. ἐ.

5) Πρβλ. *Νίκων Α. Βέην [Bees]*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 793 α.

ἐπιχειρησῆναι τὸ *Esprit des loix* par Monsieur Montesquieu, ἐπειδὴ καὶ εἶναι μισομεταφρασμένον ὑπ' ἑμοῦ, καὶ τελειώνοντας ἔχει νὰ τυπωθῆ¹».

Ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστόν, δὲν ἐτυπώθη ὑπὸ τοῦ Ῥήγας ἑλληνικῆ μεταφρασίς τοῦ προμνημονευθέντος διτόμου ἔργου τοῦ Montesquieu, οὔτε χειρόγραφον αὐτῆς περιήλθεν εἰς ἡμᾶς. Εἶναι λίαν χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ Ῥήγας ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ προσιτὸν τὸ «Περὶ τοῦ πνεύματος τῶν θεσμῶν», κήριον ἔργον τοῦ Γάλλου φιλοσόφου, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς ὄλας σχεδὸν τὰς γλώσσας τῶν προηγμένων λαῶν.

Τὸ Ἀπάνθισμα Φυσικῆς ὑπήρξε τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὁ Ῥήγας διέδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀποβλέπων εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον καὶ πέραν ταύτης εἰς τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν. Ἡ ἐκλαίκευσις τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν εἶχεν ἐπιδώσει ἤδη πρὸ τοῦ Ῥήγας μεταξὺ τῶν προγόνων ἡμῶν, τὰ δὲ διτόμα «Στοιχεῖα Φυσικῆς»,² τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη, περιλαμβάνοντα καθαρῶς φυσικὰ θέματα ἐν ἀπλουστερᾷ ὅπωςδῆποτε γλώσσῃ ἐκτεθειμένα, ἀπέβησαν τὸ μᾶλλον διαδεδομένον διδακτικὸν ἐγχειρίδιον ἐν τοῖς σχολείοις ἐκείνοις, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιέργουν κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας³. Τὸ δὲ Ἀπάνθισμα Φυσικῆς τοῦ Ῥήγας, τοῦ Φραγκλίνου τῆς Ἑλλάδος⁴, ἀπέβλεπε καὶ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς δεισδαιμονίας· καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἶβεν ὁ πρωτομάρτυς καὶ ἄλλους μιμητὰς καὶ μάλιστα τὸν Γεώργιον Βεντότην, τὸν Νικόλαον Δημητρίου Δάρβαριν καὶ ἀνώνυμόν τινα Ἕλληνα⁵, οὗ τὸ βιβλίον τιτλοφορεῖται ὡς ἐξῆς: «Φυσικὴ δημώδης εἰς παῦσιν τῆς δεισδαιμονίας, ἐκ τῆς Γερμανικῆς Γλώσσης μεταφρασθεῖσα, καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ἐντιμωτάτου Κυρίου Χατζῆ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΩΠΠ τοῦ ἐκ Σιμπινίου εἰς φῶς ἐκδοθεῖσα, Ἐπιστοσίᾳ καὶ διορθώσει Σπυρίδωνος Βλαντιῆ. Ἐνετίησι. 1810. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων»⁶, σελ. 14 ἄ. ἄ. + 381, μεθ' ἑνὸς παρενθέτου πίνακος⁷. Ὁ πρόλογος τοῦ

¹) Πρβλ. *E. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, ἔνθ' ἄνωτέρω, τόμ. Β' σελ. 518.

²) Ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη ἐν Λειψία τῷ 1766 καὶ ὁ δεῦτερος αὐτόθι τῷ 1769. Πρβλ. *E. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, ἔνθ' ἄνωτέρω, τόμ. Β', σελ. 57, ἀριθ. 652.

³) Πρβλ. *M. K. Στεφανίδην*, ἔνθ' ἄνωτέρω, σελ. 14 κ. ἑ., 67 κ. ἑ.

⁴) Αὐτόθι σελ. 15.

⁵) Αὐτόθι σελ. 15 κ. ἑ., 67 κ. ἑ. Ὁ ἀνώνυμος Ἕλληγ, περὶ οὗ ἄνωτέρω, ταυτίζεται ὑπὸ πολλῶν καὶ τοῦ *M. K. Στεφανίδου*, ἔνθ' ἄνωτέρω, σελ. 15, πρὸς τὸν Σπυρίδωνα Βλαντιῆν (1765 - 1830), τὸν ἐν Βενετίᾳ μὲν γεννηθέντα ἀλλ' ἐκ Κοθῆρων καταγόμενον.

⁶) Πρβλ. *Δ. Σ. Γκίνη - Β. Γ. Μέξα*, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τόμ. Α', σελ. 101, ἀριθ. 615.

⁷) Τὰς σελ. 5 - 6 τοῦ βιβλίου καταλαμβάνει ἡ προσφώνησις: «τῷ ἐντιμωτάτῳ καὶ εὐγενεῖ κυρίῳ μοι κυρίῳ Χατζῆ Κωνσταντίνῳ Πώππ τῷ εὐεργέτῃ μου, ἔχουσα ὡς ἐξῆς: «Ἄν ἀπὸ διάφορα περιστατικά ἐμποδίσθην ἕως τώρα ἀπὸ τοῦ νὰ δεῖξω εἰς τὸ Κοινὸν τὸ φιλόκαλον, καὶ εὐγενὲς τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὸν ζῆλον, ὃ, που τρέφεις νὰ ἰδῆς τοὺς ὁμογενεῖς σου ὅπως οὖν βελτιουμένους, καὶ ἂν ἐφάνην διὰ τοῦτο ἀξιοκατάκριτος, παρατίνας μέχρι τοῦδε τὴν εἰς φῶς ἐκδοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου τὸ ὁποῖον οἰκεία δαπάνη, χωρὶς τίνος ἄλλου σκοποῦ, ἢ τοῦ κοινωφελοῦς, προηρέθη νὰ ἐκδοθῆ εἰς τύπον μ' ἕλον τοῦτο εὖ οἶδα ὅτι διὰ τὴν φυσικὴν σου καλοκαγαθίαν, καὶ τὴν χριστιανικωτάτην ψυχὴν σου, καὶ τοι ἀγνοῶν τὰ ἀναχαίτισατα τὴν ὀρμὴν μου, καὶ συγγνώμη μοι πατρικῶς, καὶ παραβέψετε χριστιανικῶς τὸ ἀκούσιον σφάλμα μου, δι' ὃ καὶ δέομαι πάνυ δέομαι: ἀξιελέγχον δὲ ἂν πρὸ τῆς συγγνώμης ὁμολογῶ, ὅτι τὸ κέντρον τῆς συνειδήσεως διὰ τὴν δοκοῦσαν

βιβλίου τονίζει: τὸν σκοπὸν τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ “δὲν ἀποβλέπει εἰς ἄλλα, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν τῶν πολλῶν, καὶ ἐπομένως νὰ καταλύσῃ τὴν δεσποτείαν τῆς δεισιδαιμονίας, ἣ ὁποία εἶναι ὡς λοιμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρασύρουσα οὐχὶ μόνον εἰς ἀτόπους πλάνας, ἀλλὰ καὶ εἰς αἰσχροτάτας πράξεις καὶ ὡς κακὴ πηγὴ, ἐξ ἧς ἀναβρῶσιν ἀπλῶς πικρότατα νάματα, καὶ φαρμακεύουν τὴν ὑγίαν, τὴν ζωὴν, κ(αὶ) τὴν οἰκονομίαν τῶν ἀνθρώπων” ὅθεν πολὺ συμφέρει ἀναμφιβόλως εἰς κοινὸν καλὸν νὰ ἐκριζωθῇ τοῦτο τὸ κακόν. Ἐντεῦθεν ἐκινήθησαν πολλοὶ πεπαιδευμένοι, καὶ ἔγραψαν κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας, ἀναιροῦντες αὐτὴν μὲ φυσικοὺς λόγους· ἀλλὰ τὰ Συγγράμματα τούτων δὲν ἀναγινώσκονται ἀπὸ τὸν κοινὸν λαόν, ὅστις μῆτε ἠξεύρει ἂν ὑπάρχωσι τοιαῦτα, καὶ διὰ τοῦτο μένει ἀδιόρθωτος ὡς ἐκ τούτων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς πολλὰ σκοτεινῶς γεγραμμένα, δὲν καταλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς ἀπείρους τῆς φιλοσοφίας καὶ Φυσικῆς. Δὴλον ὅμως, ὅτι ἡ γνώσις τῆς Φυσικῆς ἀντίκειται εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν, ὡς τὸ πρόχωμα εἰς τὸ ποτάμιον ρεῦμα· διότι πόθεν λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν αἱ δεισιδαίμονες μυρίαί, ἢ ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῶν φυσικῶν πραγμάτων, μῆτέρα πασῶν τῶν ἀτοπιῶν; . . .”

Ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου προέρχεται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ συγγραφέως· ὁ μεταφραστὴς προσέθεσεν εἰς τὸ τέλος τοῦ προλόγου “ἐξ ἑαυτοῦ,, τὰ ἐξῆς:

“Διατρίβων ἐν Τριεσίῳ κατὰ τὸ 1806 ἔτος εἶρε τὸ παρὸν Βιβλίον ἀρμόδιον εἰς τὸ νὰ συνεισφέρῃ εἰς μικρὸν τοῦ Γένους τοῦ φωτισμόν· ὅθεν καὶ τὸ μετέφρασεν, ὡς ἠδυνήθη, διὰ νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὰ ἰδικά μας Σχολεῖα καὶ νὰ διδάσκηται εἰς τοὺς εὐφρεῖς μαθητὰς ἀπὸ τοὺς διδασκάλους των, διὰ νὰ εὐχαρίουν ἀπὸ τὰ Σχολεῖα ἐλεύθεροι ἀπὸ δεισιδαιμονικὰς προλήψεις. Ἐζήτησε δὲ καὶ συνδρομητὴν εἰς τύπον αὐτοῦ τὸν ἐντιμώτατον καὶ εὐγενῆ κύριον Χατζῆν Κωνσταντῖνον Πώππ ἀπὸ Σμυρνίου, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν φυσικὴν του καλωσύνην, καὶ διὰ τὸν ζῆλον τῆς βελτιώσεως τῶν ὁμογενῶν του, ἐδέχθη εὐθὺς τὸ πρόβλημα, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν εὐνοιαν πρὸς αὐτὸν κατέβαλε φιλοτίμως ὅλα τὰ ἐξοδα τοῦ τύπου, προσμένων νὰ ἰδῇ ἐντὸς ὀλίγου εἰς φῶς τὸ Βιβλίον, καὶ ἐπομένως καὶ τὸν θεάρεστον σκοπὸν του εἰς πράξιν· ἀλλ’, ὡς μὴ ὄφειλε, τοῦ μεταφραστοῦ ἀποδημήσαντος μετ’ ὀλίγον, καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐνδημήσαντος πατρίδα, καὶ διαφόρου τῆς τύχης πειραθέντος, δι’ ἣν δὲν εὐκαίρησε νὰ πέμψῃ τὰ ἐλλείποντα ἔτι εἰς τὴν τελείαν ἔκδοσιν τοῦ Βιβλίου, ἔμεινε κακῆ τύχῃ εἰς χεῖρας τοῦ Τυπογράφου ἕως τώρα, ὅτε προκύπτει εἰς φῶς, χωρὶς εἰδήσιν τοῦ Μεταφραστοῦ· ὅθεν οἱ ἀναγινώσκοντες τούτῳ μὲν συγγνώμασαν μακρὰν ἀπέχοντι, καὶ τὸ Βιβλίον μὴδὲν τετυπωμένον ἰδόντι, μὴδὲ καιρὸν λαθόντι τῆς διορθώσεως, τῷ δ’ εὐγενεῖ Χατζῆ Κωνσταντῖνῳ Πώππ ὁμολογεῖωσαν χάριτας, εἰ τι ἂν ὠφελήθωσιν, ἀποδίδοντες τὰ ἐλλειπῆ καὶ ἐσφαλμένα εἰς τὴν ἀπουσίαν καὶ ἀμάθειαν τοῦ Μεταφραστοῦ,,.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν Σερδάρην Χριστόδουλον Κιρλιάνον καὶ βαρῶνον von Langenfeld (πρὸλ. ἀνωτέρω, σελ. 3-4). Ὁδτος παρὰ τὰ συμπεφωνημένα δὲν ἐπλήρωσεν εἰς τὸν Ῥήγαν τοὺς μισθοὺς του διὰ τὴν ὀκτάμηνον ὑπηρεσίαν ἐν Βιέννῃ, συμποσομένους εἰς 960 πιάστρα. Τὴν 22 Μαρτίου 1792 ὁ Ῥήγας ὑπέβαλεν εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀδστριακὸν Διπλωματικὸν Πρακτορεῖον διαμαρτυρίαν κατὰ τοῦ σερδάρη καὶ βαρῶνου, δηλῶν συγχρόνως ὅτι εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν πατρίδα του¹ κατὰ τὸ διάστημα μεταξύ τῆς 1 Φεβρ. 1791 καὶ 22 Μαρτίου 1792. Ἐν τῷ μεταξύ, τὴν 11 Ὀκτ. 1791, καὶ ὁ Ἀθηναῖος Παναγιώτης

εὐχαριστίαν πρὸς τὰς πολλὰς, καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, ὅπου ἀπήλαυσα παρὰ τῆς Ἐντιμότητός σου, μοὶ εἶναι ἀντὶ παντός ἐλέγχου. Δέξαι λοιπὸν εὐμενῶς ἡδὴ, Ἄνερ φιλόκαλε, καὶ εὐεργέτα μου, τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ βιβλίου, ἣ ὁποία δὲν σκοπεῖ μῆτε νὰ σὲ κολακεύσῃ, μῆτε νὰ παραστήσῃ τὰς ἀρετὰς σου, ἀλλὰ νὰ δεῖξῃ σοῦ μὲν τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ζῆλον, τοῦ δὲ μεταφραστοῦ τὸ σέβας, καὶ τὴν ἄκραν ὑποχρέωσιν πρὸς τὸ ἀξίεραστον ὑποκειμένον σου, καὶ νὰ ἦναι εἰς μνημεῖον αἰώνιον τῆς εὐγνωμοσύνης του, καὶ τῆς διαλλαγῆς σου πρὸς αὐτόν, ὅστις καὶ ὑπογράφεται Διὰ παντός εὐγνώμων . . .”

¹) Βελεστινῶν; ἢ γενικῶς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας;

Κοδρικᾶς, ὁ γνωστὸς γλωσσικὸς ἀντίπαλος τοῦ Κοραΐ, γραμματεὺς ὄν τοῦ τότε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μιχαήλ Σούτζου, ὑπέβαλεν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Διπλωματικὸν Πρακτορεῖον ὑπόμνημα ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ῥήγα· ὑπεστήριξε διὰ τοῦ ὑπομνήματος ἐκείνου ὅτι ὁ πρωτομάρτυς πράγματι εἶχε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ προμνημονευθέντος βαρῶνου χρήματα δι' ὀκτάμηνον ὑπηρεσίαν παρ' αὐτῷ. Ὁ δὲ στρατηγὸς Mitrowski τὴν 11 Μαΐου 1792 ἐπιστρέφει ἐκ Hermannstadt ἀναφορὰν τοῦ Ῥήγα σχετικὴν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ βαρῶνου von Langenfeld, δηλῶν ὅτι οὗτος οὔτε ὑπάγεται εἰς τὴν στρατιωτικὴν δικαιοσύνην οὔτε εἶναι γνωστῆς κατοικίας ἐν Hermannstadt· συνεβούλευε δὲ τὸν Ῥήγαν ὁ στρατηγὸς νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ ἐν Βιέννῃ δικαστήρια, ἐὰν ὁ χρεώστης αὐτοῦ βαρῶνος τυχαίως διέτριβεν αὐτόθι¹.

Ἐπὶ πέντε σχεδὸν ὀλόκληρα ἔτη διεξήγγεν ὁ Ῥήγας δικαστικοὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ von Langenfeld διὰ τὰ 960 ἐκεῖνα πιάστρα, τὰ ὅποια ἀπετέλουν τὸν ἕσον τῶν μισθῶν του δι' ὀκτάμηνον παρὰ τῷ βαρῶνῳ ὑπηρεσίαν ἐν Βιέννῃ². Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνεφανίσθησαν δύο ἑλληνικὰ βιβλία ἀφιερωμένα εἰς τὸν αὐτὸν βαρῶνον, ὁ ὁποῖος, ὡς φαίνεται, κατέβαλε καθ' ὅλου ἢ ἐπὶ μέρους τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως τούτων:

Α') «*Ἡ ἀρετὴ τῆς Παμέλας*. Κωμῳδία τοῦ κυρίου Κάρλου Γολδόνη, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς διαλέκτου εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν φράσιν· νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ καὶ ἐπιμελείᾳ Πολοζώη Λαμπαντζιώτη, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων· καὶ παρ' αὐτοῦ ἀφιερωθεῖσα τῷ εὐγενεστάτῳ βαρῶνῳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ἱμπερίου καὶ μεγάλῳ Σεργάρῳ κυρίῳ Χριστοδοῦλῳ Λαγγεφέλδ. ἀψά. Ἐν Βιέννῃ, 1791».

Ἀναφέρονται καὶ μετατυπώσεις τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῆς κωμῳδίας ταύτης ἐν Βενετίᾳ παρὰ Νικολάῳ Γλυκεὶ καὶ Πάνῳ Θεοδοσίου τῷ 1800 καὶ πάλιν τῷ 1806 παρὰ Πάνῳ Θεοδοσίου³. Τὰς ἀνατυπώσεις ταύτας δὲν γνωρίζω ἐξ αὐτοφίας.

Β') «*Ἱστορία τῆς Ἀμερικῆς* μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν διάλεκτον παρὰ Γεωργίου Βεντότη. Καὶ παρ' αὐτοῦ ἀφιερωθεῖσα τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι βαρῶνῳ Λαγγεφέλδ... Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας... Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Τοπογραφίᾳ Γεωργίου Βεντότη. Τόμ. Α', σελ. [87] + 241 + [1], 1792. Τόμ. Β', σελ. [2] + 398 + 6, 1792. Τόμ. Γ', σελ. [2] + 373 + [1], 1793. Τόμ. Δ', σελ. [2] + 265 + [33] (μετὰ παρενθέτου πίνακος ἐν τέλει), 1794⁴. Ἐν ἀρχῇ ἐκάστου τόμου ὑπάρχει προσηρτημένη καὶ μία χαλκογραφία⁵. Μόνον ὁ πρῶτος τόμος περιέχει ἐπὶ τῆς

¹) Πρβλ. τὰ ἀνωτέρω, σελ. 3, ὑποσημ. 1, ἀναφερόμενα δημοσιεύματα τοῦ Ν. Ιοργα.

²) Πρβλ. Ν. Ιοργα, ἔνθ' ἀνωτέρω.

³) Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ, Κατάλογος τῶν ἀπὸ τῆς πώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821 τυπωθέντων παρ' Ἑλλήνων βιβλίων (ἐν Ἀθήναις 1845) σελ. 43, ἀριθ. 445. Τοῦ αὐτοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Τόμ. Β' (ἐν Ἀθήναις 1856), σελ. 86, ἀριθ. 213. Ν. Ι. Λάσκαρη, Ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου. Τόμ. Α' (ἐν Ἀθήναις 1938) σελ. 96, 141, τόμ. Β' (ἐν Ἀθήναις 1939) σελ. 155. Δημ. Σ. Γκίνη - Βαλ. Γ. Μέξα, Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Τόμ. Α', σελ. 86, ἀριθ. 406.

⁴) Ἔχω ὅπ' ὄψει ἀντίτυπον τοῦ ἔργου ἐναποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων. Καὶ οἱ τέσσαρες τόμοι τοῦ ἀντιτύπου τούτου περιέχουσι τὸ ἐξῆς σημεῖωμα: «Κ(α)ὶ τὸδε Νεοφύτου Ἱεροδιακόνου Μεταξὰ τοῦ ἐξ Ἀθηῶν» μεθ' ὃ δι' ἄλλης μελάνης: «νῦν (δὲ) ἀρχιδύτου Ταλαντίου».

⁵) Τὸ ἀντίτυπον, τὸ ὁποῖον ἔχω ὅπ' ὄψει μου (βλέπε τὴν ἀνωτέρω ὑποσημ.), δὲν ἔχει ἐν τέλει τοῦ Δ' τόμου τὸν «Γεωγραφικὸν Χάρτην τῆς Ἀμερικῆς», περὶ τοῦ ὁποῖου γράφει ὁ Γεώργιος Βεντότης ἐν τέλει

προμετωπίδος τὴν δῆλωσιν, ὅτι τὸ ἔργον ἔχει ἀφιερωθῆ εἰς τὸν βαρῶνον Λαγγεμφέλδ¹.

Τὸ κείμενον τῆς ἀφιερώσεως εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος βαρῶνον ἔχει ὡς ἑξῆς:

“ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΑΨΡΧΩΝ: Ἰδοὺ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς, ἀπολαμβάνει καὶ τὸ ἡμέτερον Γένος τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ὑστερεῖτο ἢ εὐχαρίστησις ὁποῦ ἔδειξεν, Εὐγενεστάτε Ἀρχων, ὅταν τὴν ἀνεγίνωσκεν εἰς τὴν Γαλλικὴν διάλεκτον², μὲ παρεκίνησε νὰ τὴν μεταφράσω εἰς τὴν διάλεκτόν μας καὶ νὰ τὴν τυπώσω. Ὅθεν εἰς τίνα ὀρθότερον ἔπρεπε νὰ τὴν ἀφιερῶσω, ἐμὴ εἰς τὴν Εὐγενεϊάν τῆς, ἣτις ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς μεταφράσεως καὶ τῆς ἐκδόσεως: Ἄς δεχθῆ λοιπὸν εὐμενῶς ἡ Εὐγενεϊά τῆς τὴν παροῦσαν Ἱστορίαν ὡς ἔργον τῆς, καὶ ἄς ἐξακολουθήσῃ τὴν αὐτὴν καλὴν διάθεσιν πρὸς τὸν μεταφράσαντα, ὁ ὁποῖος ἦτον καὶ θέλει εἶναι τῆς εὐγενεϊας τῆς

Βιέννα, τῆ Κ'. Αὐγούστου 1792.

ταπεινὸς δούλος

Γεώργιος Βεντότης³.

Ἐπὶ πᾶσιν ὁ Μοσχοπολίτης ἱερομόναχος Ἀμβρόσιος ὁ Πάμπερσις ἐδημοσίευσεν “Ἐπιγράμμα τοῦ εὐγενεστάτου βαρῶνον Λαγγεμφέλδ, Κυρίου Χριστοδούλου Κυρλάνδ”, τὸ ἐπιγράμμα τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς:

“Ἑλλάδα κάρτ' ἀρχεῖτε, ἔχουσαν κάρρονας ἄλλων
 Οὐς νόος εἰ μάλ' ἄγει, κούδεῖ μῶσα δ' ἔτι.
 Αἶκα δὲ τις ποθέη κ' ἄλλα ἂ ἔργματα ἄσαι,
 Εὐρήσει σοφίης πρήξιας ἠδὲ λόγους”⁴.

Ὁ αὐτὸς Μοσχοπολίτης “Εἰς τὸν εὐγενεστάτον βαρῶνον Λαγγεμφέλδ κύριον Χριστόδουλον Γκερλάνδ”, ἀφιέρωσε καὶ καρκινικὰ ἐπιγράμματα, ὧν προτάσσεται ὁ στίχος:

Αἰνῶ Γ'α, ἂ αἴσια, ἂ αἰώνια⁵.

τῆς προσφωνήσεως αὐτοῦ “πρὸς τὸν ἀναγνώστην”, (πρὸβλ. κατωτέρω, ὑποσημ. 3).

¹) Ἐσφαλμένη ἐν μέρει ἀναγραφή τοῦ ἔργου παρὰ Α. Παπαδοπούλω Βρετῶ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, τόμ. Β', σελ. 93, ἀριθ. 234.

²) Ἐκ τοῦ χωρίου τοῦτου φαίνεται, ὅτι ὁ βαρῶνος ἐγνώριζε τοὐλάχιστον τὴν γαλλικὴν.

³) Ἐν τῇ προσφωνήσει “πρὸς τὸν ἀναγνώστην” γράφει ὁ Γεώργιος Βεντότης πρὸς ταῖς ἄλλοις: “Ἐντροπὴ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν μας γένος νὰ ὑστερήται ὄχι μόνον ἐπιστημονικῶν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκασιτέρων ἱστοριῶν πολλοὶ κατηγοροῦσι τοὺς ὀλίγους πεπαιδευμένους τοῦ γένους μας, ὅτι δὲν συγγράφουσι, δὲν μεταφράζουσι κτλ. Δὲν εἶναι ἔτσι, φίλτατε ἡξεόρεις, ὅτι ὅσοι καταγίνονται εἰς τὴν σπουδὴν, εἶναι μεμνημένοι ἀπὸ τὸν τυφλὸν πλοῦτον, ὅθεν πρέπει νὰ καταγίνονται εἰς τὰ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς των, καὶ δὲν ἐμποροῦσιν εἰς τὸ νὰ δημοσιεύσωσι διὰ τύπων ὅσα συνέγραψαν, ἀλλὰ νὰ ἔχωσι πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ἕως ὁποῦ ζῶσι, καὶ ἀποθνήσκοντες σήπονται: καὶ χάνονται ὅσοι δὲ ἐπισκέπτονται ἀπὸ τὸν πλοῦτον, μεταχειρίζονται τὰς χάριτας τοῦ εἰς τὸ νὰ ζημιώσῃ [ἢ ζημιώσωσι] τὸν ἀδελφόν τους κάλλιον, πᾶρεξ εἰς τὸ νὰ προκόψωσι τὸ γένος των. Καὶ ἂν ἐήρεθῆ τις πεπαιδευμένος νὰ κοπιᾷ καὶ νὰ ἐξοδεύσῃ, ἀντὶ νὰ εὐρη συνδρομήν, εὐρίσκει κατηγορίαν, καὶ δυσαρέσκειαν, καὶ οὕτω παρατεῖται τοῦ ἔργου, βλῆκωντας τὴν ὀλίγην ζῆσιν καὶ ἔφασιν τοῦ γένους...” Δὲν ἔχει δίκαιον ὁ Γεώργιος Βεντότης γράφων ταῦτα ὁ ἴδιος ὑπεστηρίχθη γενναίως ὑφ' Ἑλλήνων πλουσίων.

⁴) “Ποίημα καρκινικὸν Ἀμβροσίου ἱερομονάχου τοῦ Παμπέρεως. Μετὰ σχολίων, καὶ τῶν ἐμπεριεχομένων αὐτῶ ἱστοριῶν, εἰς ἐκάστην ἀφέλειαν τοῖς ἀκριβῶς καὶ μετὰ προσηκούσης προσοχῆς αὐτὸ μετιοῦσι. Νῦν πρῶτον τύποις ἐδόθη. ΛΩΒ'. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας. Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τοπογραφίᾳ Γεωργίου Βεντότη”, σελ. VII.

⁵) Ἀδόθι, σελ. 143. Πρὸβλ. καὶ Nestor Camariano, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 216 κ. ἑ. (ὅπου ὅμως τὰ σχετικὰ καρκινικὰ ἐπιγράμματα δὲν ἀναφέρονται!).

Ἄξιος προσοχῆς εἶναι ὁ ἀνωτέρω τύπος τοῦ ἐπωνύμου τοῦ βαρῶνου Γκέρλαντ = Gerland (γνωστὸν οἰκογενειακὸν ὄνομα μάλιστα ἐν τῇ νοτιωτέρᾳ Γερμανίᾳ). Ἐξελήφθη ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος βαρῶνος Αὐστριακός¹, ἀλλὰ προφανῶς ἦτο Ἑλληγ (βλέπε καὶ τὰς ἀνωτέρω, σελ. 8, ἀφιερώσεις εἰς αὐτόν). Τὸ ἐπώνυμον Κυρλ(ι)άνος² ἔχει ὡς πρῶτον συνθετικὸν τὸ κύρ = κύριος. Πρβλ. καὶ ἄλλα νεοελληνικά ἐπίθετα: Κυρονάσιος = Κύρ Νάσιος, Κυργούσιος = Κύρ Γούσιος, Κυρμεγάλος = Κύρ Μεγάλος, Κυρμέντιος = κύρ Μέντιος, κ.λ., ἐξ ὧν τὰ δύο τελευταῖα ἀπαντῶσι καὶ ὡς βαπτιστικά³.

Ἐς σημειωθῆ ἐν τέλει, ὅτι ὁ Χριστόδουλος Κυρλ(ι)άνος βαρῶνος von Langenfeld δὲν εἶναι ὁ μόνος Ἑλληγ, ὁ ὁποῖος ἐτιμήθη δι' αὐστριακῆς εὐγενείας. Ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἑλληνες, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν λόγον ἀνοψώθησαν εἰς Αὐστριακοὺς βαρῶνους. Ὑπενθυμίζω προχείρως ἐν πρώτοις τὸν Μοσχοπολίτην Σίμωνα Σίναν (1753 — 1822)⁴, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γεώργιον (1783 — 1856)⁵, τὸν υἱὸν τούτου ὁμώνυμον τοῦ πάππου Σίμωνα (1810 — 1876)⁶. Ἐπειτα τὸν Κωνσταντῖνον Μπέλλιον (Βέλλιον), τὸν συνιδρυτὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ χορηγὸν τοῦ ὁμώνυμου κληροδοτήματος⁷, ἔπειτα τοὺς Κοζανίτας Νικόλαον Ἀρμενούλην⁸, Θεόδωρον Καραγιάννην⁹, Παναγιώτην Μουράτην¹⁰ καὶ Νικόλαον καὶ Γεώργιον Τακάτζην (ἢ Ταϊκατζην¹¹), τοὺς Ἀδριανουπολίτας Γεώργιον καὶ Στέφανον Μεϊντάνη¹², κ.λ. κ.λ.

¹) Πρβλ. Nestor Camariano, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 216.

²) Κυρλιάνος προσαγορεύεται ὑπὸ τοῦ Ρήγα πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 4.

³) Πρβλ. Α. Μπούτουραν, Τὰ νεοελληνικά κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα. Ἐν Ἀθήναις 1912, σελ. 54, 61, 112, 170. — Ἐν Ἀθήναις δι᾿ ἄρχαι καταστηματαρχῆς Κυρτάτος (= κύρ Τάτος; ἢ παράγεται τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἐκ τοῦ κυρός;). Θηλυκά βαπτιστικά ἔχοντα πρῶτον συνθετικὸν τὸ κυρ(ι) ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ (Κοράνια = Κορά Ἄννα, Κεραρίνη = Κυρὰ Ρίνη [= Δικατερίνη ἢ Εἰρήνη] πρβλ. Στ. Ψάλτην, Θρακικά, σελ. 142, 149, 158, Ἀ. Μπούτουραν, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 112 κ.έξ.). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μέσῃ Ἑλληνικῇ ἀπαντῶσι βαπτιστικά τῆς αὐτῆς κατηγορίας.

⁴) Ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν τίτλος τοῦ βαρῶνου ὑπὸ τοῦ ἀυτοκράτορος τῆς Αὐστρίας τῷ 1818.

⁵) Εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν νομῶν ἀστεροσκοπίου ὡς βαρῶνος: Sina de Hodos καὶ Kirdia.

⁶) Κατέβαλε τὴν δαπάνην πρὸς ἀνάγειρον τοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν.

⁷) "Πρακτικά τοῦ εὐγενεστάτου βαρῶνου Κυρίου Κ. Μπέλλιου Μακεδόνας. Συλλεγέντα ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Δ. καὶ Ν. Ἀργυριαδῶν τῶν ἐκ Σικκίνης τῆς Μακεδονίας. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας ἐν τῆς τοπογραφίας Ἀντωνίου Μπένης, πρώην Ἀύκουλο. 1836., Σελ. 15 + 88. Πρβλ. Ν. Π. Δελιαλῆν, Ἀναμνηστικὴ εἰκονογραφημένη ἔκδοσις Παύλου Χαρίση. Τόμ. Α' (ἐν Κοζάνῃ 1935) σελ. 16, 32.

⁸) Πρβλ. Ν. Π. Δελιαλῆν, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 32, ἰδὲ καὶ τὸν β' παρενθετον πίνακα μεταξὺ τῶν σελ. 80 καὶ 81.

⁹) Πρβλ. προχείρως Η. Ν. Λιούφην, Ἱστορία τῆς Κοζάνης. Ἐν Ἀθήναις 1924, σελ. 281 κ.έ., 344.

¹⁰) Πρβλ. Η. Ν. Λιούφην, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 289 κ.έ., 344.

¹¹) Ἀδτόθι, σελ. 302, 344. Πρβλ. Ν. Π. Δελιαλῆν, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 32.

¹²) Νικολάου Κ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά, Ἐκδ. Γ. Βλαχογιάννη. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθῆναις 1940, σελ. 6 — 7 ὁποσημ. 2. — Ἄλλους Ἑλληγας τιμηθέντας δι' αὐστριακῆς εὐγενείας ἀναφέρει ὁ Ν. Π. Δελιαλῆς, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 32, 109 κ.έ.